

Дробина Сергій

*викладач кафедри теорії та методики
трудового і професійного навчання
Уманського державного педагогічного
університету ім. Павла Тичини*

ЗМІСТ ТА СТРУКТУРА ПРОФЕСІЙНОГО ІНТЕРЕСУ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ТЕХНОЛОГІЙ

В статті проведений психолого-педагогічний аналіз сутності і структури професійного інтересу майбутніх учителів технологій.

Ключові слова: *інтерес, професійний інтерес, вчитель технологій.*

В статье проведен психолого-педагогический анализ сущности и структуры профессионального интереса будущих учителей технологий.

Ключевые слова: *интерес, профессиональный интерес, учитель технологий.*

Psychological and pedagogical analysis of the nature and structure of professional interest of the future teachers of technologies is given in the article.

Key words: *interest, professional interest, teacher of technologies.*

Проблема формування інтересів у студентів у всьому її розмаїтті як у педагогічній теорії, так і навчально-виховній практиці є однією з найактуальніших.

Аналіз наукової літератури показує, що значна частина інтересів студентів формується в процесі різних видів життєдіяльності і є, з одного боку, результатом навчання і виховання, а з іншого – умовою його подальшого успішного розвитку.

Розглядаючи інтерес як продукт історичного розвитку, філософи,

психологи стверджують, що його витoki лежать у суспільному житті. Конкретний зміст інтересу формується, розвивається і збагачується в процесі діяльності. Інтереси окремих людей знаходяться в прямій залежності від інтересів суспільства і поза зв'язком із суспільним життям не можуть розвиватись (А. Здравомислов, А. Ханіпов).

Основною кардинальною рисою психологічної природи інтересу, завдяки якій саме він відрізняється від органічних потреб, потягів, інстинктів, робиться дійсно людським інтересом, є те, що він обов'язково переймається мисленням, свідомістю. І чим у більшій мірі, наявний в інтересі цей момент, тим більше і глибше виступає тут усвідомлення, тим більше інтерес є дійсно людським інтересом, інтересом як таким. Саме завдяки цьому інтерес є, якісно нова форма психіки людини, порівняно з органічними потребами, потягами та інстинктами, які властиві і тваринам, в той час як інтереси мають лише люди. Інтерес і тим характерний, що на відміну від інстинктів, потягів, керуючись яким, індивідом сліпо підкоряються наявним на даний момент обставинам, безпосередньо наявній ситуації, не може вийти за її межі, цілком підпадає її владі, знаходиться в полоні у неї, – в ньому виявляється свідоме ставлення людини до об'єктивної дійсності, в якому криється вже й план її опанування, можливість правильніше діяти.

Специфічність інтересу полягає, насамперед, у тому, що він, належачи до мотивів людської діяльності, будучи важливішим проявом скерованості людської особистості, усвідомленим проявом, позитивно впливає, стимулює, активізує всі без винятку інші психічні процеси, взагалі людські здібності і тим самим робить людську діяльність енергійнішою, бадьорішою, повнокровнішою. Не може бути такого випадку, щоб людина відчувала той чи інший інтерес і разом з тим залишалась байдужою, кволою, нерухливою, бездіяльною. В стані інтересу у неї виникає піднесення всіх її сил, настроїв її підвищується, сердечна теплота охоплює її, вона усвідомлює всю ситуацію, зв'язану з об'єктом її інтересу, відчуває глибокий, внутрішній зв'язок цього об'єкта з усією своєю особистістю, вбачає в ньому щось інтимне, дороге для себе.

Між впливом інтересу і впливом будь-якого з інших процесів на решту є величезні відміни:

– інтерес впливає на всі без винятку психічні процеси, а при кожному з інших психічних процесів вплив буває досить часто обмеженим, тобто стосується переважно деяких з них;

– вплив інтересу на психічні функції, процеси завжди позитивний, тобто він завжди стимулює, активізує їх, в той час як вплив інших психічних процесів може бути і гальмівним, наприклад, ефектів на мислення.

Специфічність інтересу полягає далі в тому, що він є синтетичним

психічним процесом, у склад якого входять різні психічні процеси. Розглядаючи пізнавальний інтерес як продукт історичного розвитку, філософи, психологи стверджують, що його витoki лежать у суспільному житті.

Конкретний зміст інтересу формується, розвивається і збагачується у процесі діяльності. Інтереси окремих людей знаходяться у прямій залежності від інтересів суспільства і поза зв'язком суспільним життям не можуть розвиватись. Розглянемо погляди на природу і інтересу вітчизняних психологів.

Так С. Рубінштейн розглядаючи структуру інтересу у поєднанні з іншими психічними процесами, що влітаються в нього надає перевагу інтелектуальному аспекту, бо «інтерес, – пише він, – це зосередження на певному предметі думок, помислів особистості, що викладають прагнення ближче в нього проникнути, не випускаючи його з поля зору». «Інтерес – це стимул, що діє в силу своєї усвідомленої значущості», – стверджував С. Рубінштейн. Він підкреслює інтелектуально-емоційний характер інтересу, його зв'язок з позитивним емоційним станом [10].

Розглядаючи джерело інтересів людини, більшість вітчизняних педагогів і психологів вважає, що таким є навколишній світ (явища, середовище). Тому інтерес може виявлятися тільки через наше ставлення до певних предметів і явищ навколишнього світу, з якими особистість перебуває у взаємозв'язку і взаємодії. Будь-який реальний взаємозв'язок і залежність між людиною та життєвими явищами характеризується оцінним моментом.

У світі не має нічого, з чим би ми взаємодіяли безпосередньо чи опосередковано і що не становило б для нас певної цінності, а отже – і певного інтересу. Тому інтерес можна розглядати як оцінне ставлення людини до явищ навколишнього світу (з предметами, речами, процесами, подіями), які мають певне значення для її існування і життєдіяльності.

Проблема інтересу привертала до себе увагу видатних педагогів минулого (Я. Коменського, Й. Песталоцці, К. Ушинського та ін.). Правда, у свій час деякі автори поставили під сумнів існування інтересу як самостійного явища психічного життя особи. Так, С. Ананьєв у своїй праці присвяченій проблемі інтересу, дійшов висновку, ніби інтересу як такого не існує, а лише стан уваги і розсіяності [1]. Але подібні погляди на інтерес не поділяються більшістю педагогів і психологів. Проблема інтересу стає предметом спеціальних досліджень багатьох психологів, педагогів та методистів (А. Гордон, О. Леонтєв, М. Добринін, Г. Щукіна, Д. Трайтак та інші).

Борючись із схоластиком, Я. Коменський надавав інтересові у навчанні великого значення. Тільки завдяки інтересу, вважав він, учень горітиме бажанням навчатися, не лякаючись ніяких труднощів, аби опанувати науку... мало того, що він не уникатиме праці, він навіть шукатиме її і не лякатиметься напруження і зусиль. Він поставить собі за мету не щось посереднє, а найвище, постійно намагатиметься чогось навчитися, коли відчуватиме, що йому чогось бракує, та постійно шукатиме у кого йому навчитися, в усьому змагаючись із своїми товаришами [7].

К. Ушинський розглядав інтерес як засіб успішного навчання, наголошуючи на його ролі в моральному розвитку особистості. Він писав: «Збудіть у людини щиросердечний інтерес до всього корисного, вищого і морального, і ви можете бути певні, що вона збереже завжди людську гідність» [12]. Роль інтересу у навчальній діяльності досліджували російські та українські педагоги кінця XIX – початку XX ст. А. Ананьєв, М. Дешков, Т. Лубенець, О. Нечаєв, В. Волжанін, П. Каптерев.

Педагогічна наука висуваючи принцип поваги до особистої гідності завжди наголошувала на значенні інтересів і потреб у навчанні. У 40-х роках вивченими цієї ролі інтересу в навчально-виховному процесі займався А. Гордон. Розглядаючи особливості цієї проблеми, він вважав, що інтерес належить до мотивів людської діяльності і є глибоко усвідомленим виявом особистості. Інтерес позитивно стимулює, активізує всі без винятку психічні процеси і тим самим робить діяльність людини енергійнішою, повнокровнішою. Коли виникає інтерес, у неї з'являється піднесений настрій, вона усвідомлює всю ситуацію, пов'язану з об'єктом її зацікавлення, відчуває глибокий внутрішній зв'язок цього об'єкта із своєю обмеженістю [5].

Мета статті полягає у визначенні сутності професійного інтересу майбутніх учителів технологій та історико-педагогічному аналізі його змісту і структурних елементів.

Виховання активного ставлення до знань, до науки взагалі і до навчальної діяльності зокрема не можливе без розвитку допитливості, потягу до знань, інтересу до пізнання. Він не є окремим конкретним психічним процесом, якими є, наприклад, мислення, сприймання, пам'ять. Інтерес є певною формою зв'язку між потребами особистості і об'єктами, що їх задовольняють.

У навчально-виховному процесі, вищого закладу освіти, фігурує особливий вид інтересу – професійний інтерес, або інтерес до майбутньої професії. Його область – майбутня професійна діяльність, в процесі, якою

проходить оволодіння змістом навчальних предметів і необхідними способами або вміннями і навичками, за допомогою яких студент одержує вищу педагогічну освіту.

Професійний інтерес – це не будь-який інтерес до майбутньої професійної роботи; це інтерес, пов'язаний з чітко визначеною спеціальністю, зокрема вчителя технологій

Професійний інтерес – це вищий етап розвитку студента. Такий інтерес пов'язаний з намаганням студента здобути вищу освіту з певного фаху. В центрі уваги – майбутня професійна діяльність, а не окремі знання з різних предметів.

Особливістю інтересу до майбутньої професійної діяльності є те, що у суб'єктивному плані зацікавленість майбутньою спеціальністю є внутрішньою установкою студента щодо розуміння об'єкта інтересу, спрямованого на задоволення навчальною діяльністю, яке проявляється в переживаннях у результаті подолання навчальних труднощів, досягнення певних успіхів у навчанні, що має суб'єктивну значущість для студента. Суб'єктивний аспект інтересу виявляється і в тому, що майбутній фахівець, усвідомлюючи значення навчальної діяльності у професійній підготовці, вибірково ставиться до предметів, курсів, виділяє їх серед інших, які потрібні у професійній діяльності. В об'єктивному плані професійний інтерес проявляється в результатах навчання як реальних показниках успішності, у свідомій дисципліні та в ініціативності [6].

Професійний інтерес позитивно стимулює, активізує всі без винятку психічні процеси і тим самим робить діяльність людини енергійнішою, повнокровнішою.

У навчальному процесі інтерес виступає з одного боку, як мотив навчання, а з другого, – як умова успішного навчання. Інтерес – це особливість людини, що виявляється в її спрямованості, на певні об'єкти, в прагненні пізнати їх, оволодіти ними.

Інтерес становить певну форму зв'язку між потребами особистості та об'єктами, спрямованими на задоволення цих потреб. У цій складній залежності взаємодіють емоційні інтелектуальні та вольові процеси в їх органічній єдності. Емоції людини як відображення об'єктивної дійсності є основою інтересу. Формувати пізнавальні інтереси без використання емоційного фактора взагалі неможливо.

Інтереси різняться змістом, широтою, силою і дієвістю. Виховання

стійкого професійного інтересу – процес тривалий і складний. Тут потрібна система ретельно продуманих прийомів, які ведуть від розвитку допитливості до інтересу, від інтересу аморфного, нестійкого до більш стійкого глибокого пізнавального інтересу, що характеризується напруженням думки, зусиллями волі, проявом почуттів, активним пошуком розв'язання професійних завдань.

Основними шляхами виховання професійного інтересу є:

- виховання свідомого, відповідального ставлення до навчально-трудої діяльності, почуття обов'язку, розуміння суспільної значущості майбутньої професії;

- виховання позитивних емоцій, пов'язані з навчальними заняттями: розкриття краси процесу пізнання, краси природних явищ, мовних засобів, математичних законів;

- опосередковане виховання інтересу (використання наявних інтересів для виховання нових). Усе це разом – єдиний процес формування справжнього інтересу до майбутньої професії.

Професійний інтерес є важливим збудником навчання, впливає на характер навчальної діяльності відбивається на її результатах.

Найважливішою умовою правильного виховання було на думку В. Сухомлинського, формування стійкого інтересу до певної діяльності, перетворення його в особисте захоплення і покликання [11].

В. Сухомлинський наголошував, що пізнання і творча праця – єдині у своїй основі. Чим більше бажання пізнавати, тим з більшим інтересом працюють діти, розкривається дослідницький характер їх праці. Потік інформації з навколишнього світу стає особливо сильним стимулом пізнання за умови, коли у праці дитина намагається знайти відповіді на запитання, що хвилюють її. Так постійно підтримувався в школі пізнавальний інтерес дітей через працю, творчість [11].

Аналіз психолого-педагогічних досліджень показує, що в сучасній вищій школі є всі можливості для вдосконалення і створення нових ефективних засобів розвитку пізнавальних інтересів студентів до різних видів життєдіяльності, для виявлення тенденції і закономірностей, які допомагають спрямовувати навчальну і виховну роботу студента, його професійні інтереси.

Професійна підготовка студентів – необхідний етап професійного становлення майбутнього спеціаліста. Адже пізнавальні мотиви складають важливу групу мотивації навчання. Це найбільш характерна група, оскільки

вона виражає пряме відношення до пізнання предмету навчання. Найбільше важливими мотивами в неї є пізнавальні інтереси і потреби. Студентам «цікаво пізнавати нове», «бачити свій курс у пізнанні», «проникати в науку», в теоретичні основи тієї предметної області, яка їх приваблює. Професійні інтереси лежать в основі активності, самостійності студентів в навчанні, вони формують ставлення до навчання в цілому, до майбутньої спеціальності.

Загальновідомо, що вчити приємніше і радісніше того, хто хоче вчитися, хто відчуває задоволення від своєї навчальної праці, хто проявляє інтерес до знань. І навпаки, тяжко вчити тих, хто не відчуває бажання взяти нове.

У студентів одного курсу пізнавальний інтерес може мати різний рівень свого розвитку і різний характер прояву, зумовлених різним досвідом, особливими шляхами індивідуального розвитку. Простим рівнем пізнавального інтересу можна рахувати відкритий інтерес до нових фактів, до явищ, які фігурують в інформації, що одержується студентами на заняттях.

Більш високим рівнем є інтерес до пізнання істотних якостей предметів або явищ, які складають більш глибоку і часто невидиму і внутрішню суть. Цей рівень потребує пошуку, догадки, активного оперування даними знаннями, набутими способами. На цьому рівні пізнавальний інтерес часто пов'язаний з розв'язуванням задач прикладного характеру, в яких студента цікавить не стільки принцип дії, скільки механізм, за допомогою якого він відбувається. На цьому рівні інтерес уже не знаходиться на поверхні окремих факторів, але ще не проникає на стільки пізнання, щоб знайти закономірності. Ще більш високий рівень пізнавального інтересу складає інтерес до причинно-наслідкових зв'язків, до виявлення загальних принципів явищ, які діють в різних умовах. Цей рівень буває співставлення з елементами дослідницької творчої діяльності, з набуванням нових способів навчання [13].

Пізнавальний інтерес потрібно визнати одним із найзначніших факторів навчального процесу, який впливає як на створення світлої і радісної атмосфери навчання, так і на інтенсивність протікання пізнавальної діяльності студентів. Повноцінне засвоєння знань формує пізнавальний характер, який складає специфічні прийоми, характерні для тієї чи іншої галузі знань. Так не можна, наприклад, сформулювати прийоми математичного мислення, мінаючи математичні знання; не можна сформулювати технічне мислення без роботи з технікою [13].

Професійна підготовка майбутнього вчителя технологій в навчальному процесі зумовлюється не тільки різноманітними педагогічними засобами і прийомами, а й внутрішніми стимулами – інтересами, почуттями, бажаннями,

прагненнями до знань. Ці фактори взаємозумовлені між собою і становлять нерозривну єдність навчальної діяльності викладача та пізнавальної діяльності студентів. В процесі активної пізнавальної діяльності студенти-майбутні вчителі технологій вчаться не тільки пізнавати світ техніки і технологій, а й перетворювати, змінювати їх, привчаються до творчої праці, яка вимагає широких знань, практичного досвіду, високих моральних і волевих якостей. Навчальний процес, його результати залежать не тільки від активізації навчання, а й від досконалості змісту, організаційних форм навчання та інших факторів [13].

Творчу активність студентів треба цілеспрямовано стимулювати на всіх етапах навчального процесу, зокрема під час самостійної роботи. Самостійна навчальна робота студентів повинна включати в себе всю багатогранність видів пізнавальної діяльності, з якими пов'язане свідоме включення до різних видів діяльності.

Адже розпізнавання професійного інтересу можливе не тільки в сфері навчальної діяльності, але і за її межами, так як студент керується інтересом не тільки на заняттях. Навпаки, вільна діяльність його в ще більшій мірі розкриває нам його характер, і глибину, і локалізацію, і усвідомлення професійного інтересу.

Професійний інтерес, є важливим чинником навчання, є в той же час необхідним засобом становлення особистості майбутнього фахівця.

Формування пізнавальної активності і самостійності студентів у навчальному процесі – одне із важливих напрямів стимулювання професійного інтересу.

Пізнавальну активність студентів, коли вона достатньо стійка, доцільно розглядати як особисте навчання, яке виражає інтелектуальний відгук на процес пізнання, живу участь, мислено-емоційну оцінку студента в пізнавальному процесі. Вона характеризується:

- пошуковою спрямованістю в навчанні;
- професійним інтересом, прагненням задовольнити його за допомогою різних джерел як у навчанні, так і поза аудиторній діяльності.

У професійному інтересі, як у своєрідній «клітинці» розвитку, знаходять своє відображення ряд важливих для навчання і розвитку моментів.

1. В ньому виражена єдність об'єктивної і суб'єктивної сторін пізнавальної діяльності.

Будь-який навчальний предмет і навіть пізнавальна задача мають об'єктивно цікаві методи, які полягають в нових факторах, невідомих явищах, у зв'язках і закономірностях, весь зміст навчання виступає перед студентами дуже різносторонньо.

2. Другою важливою стороною цінності професійного інтересу для процесу навчання у вищих закладах освіти, яка впливає із сказаного є те, що в ньому найбільш відчутно проявляється закономірність переходу зовнішнього на внутрішнє, що складає суть розвиваючого навчання.

Саме професійний інтерес є однорідним лакмусовим папірцем, яким можна перевірити і відчутти вплив затрачених у навчальному процесі методів на якість майбутньої педагогічної діяльності вчителя технологій.

3. У цьому зв'язку потрібно звернути увагу ще на одну цінність професійного інтересу в процесі підготовки майбутнього вчителя технологій, яка зв'язана з психологічною структурою самого феномену. Пізнання не можливе без активної думки, через це найбільш значущими для інтересу до пізнання є процеси мислення, але такі, які якби вбирають у себе емоційні процеси, переживання, не залишають місця холодній думки. Разом з тим у професійному інтересі думка шукає виходу із труднощів, вона спрямована на розв'язання педагогічних задач, вона сумісна з вольовими процесами. В пізнавальному інтересі знаходить своє вираження «думка-воля, думка-участь, думка-переживання» і це представляє для навчального процесу у ВНЗ велику цінність.

4. Утверджуючи цінність професійного інтересу як фактора процесу пізнання, варто звернути увагу на те, що під його впливом активізується не тільки вказані процеси, а й вся пізнавальну діяльність в цілому і психічні процеси які лежать в основі творчої, пошукової, дослідницької діяльності. Під його впливом активніше протікає сприймання, гостріше стає спостереження, активізується емоційна і логічна пам'ять, інтенсивніше працює уява. Саме інтерес рухає пошуком, догадкою [13].

Під впливом професійного інтересу підготовка до майбутньої педагогічної діяльності стає продуктивнішою. Успішна навчально-трудова діяльність студентів в свою чергу закріплює професійний інтерес.

Навчання без інтересу, яке лише ґрунтується на вольовому зусиллі або на застосуванні засобів заохочення чи покарання, навчання з обов'язку не завжди може бути успішним. Таке навчання відбиває в студентів бажання вчитися, породжує формалізм у знаннях, не сприяє розвиткові пізнавальних здібностей, активності у навчанні.

Якщо є інтерес до науки, техніки та майбутньої професії, якщо він розвивається, то до бажання пізнати більше про майбутню педагогічну діяльність приєднується бажання оволодіти нею і бажання радості під час занять цією діяльністю.

Виходить, що при наявності інтересу сама діяльність приваблює людину і спонукає її нею займатися.

Почуття відповідальності, пізнання важливості роботи необхідні, щоб привернути до неї студентів, викликає бажання виконувати її як можна краще, в ході ж цієї роботи, при правильній її організації, виникає і закріплюється інтерес до неї. А професійна діяльність з інтересом дає значно кращий результат, ніж праця тільки за обов'язком.

Необхідно виховувати у майбутніх учителів технологій професійну спрямованість, прагнення до знань, що пов'язані з даним видом педагогічної діяльності. Коли це прагнення викликане тим, що студента приваблює і радує робота з технікою, книгою, йому подобається процес технологічної обробки різних конструкційних матеріалів, коли сама трудова діяльність стає для нього задоволенням, ось тоді ми можемо говорити про дійсний професійний інтерес.

Таким чином, професійним інтересом ми називаємо таке прагнення до майбутньої професійної діяльності, яке передбачає оволодіння спеціальними знаннями до свідомої самостійної творчої праці, яке поєднується з радістю пізнання і пробуджує свідомість майбутнього вчителя технологій як можна більше пізнавати нового, перевірити, встановити і засвоїти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексюк А.М. Педагогіка. – К. : Вища школа, 1985. – 214 с.
2. Асмолов А.Г. Психология личности. – М. : Изд-во МГУ, 1990. – 367 с.
3. Бех І.Д. Виховання особистості // Особистісно орієнтований підхід : теоретико-технологічні засади. – К. : Либідь, 2003. – 277 с.
4. Бондаревский В.Б. Воспитание интереса к знаниям и потребности в самообразовании. – М. : Просвещение, 1988. – 256 с.
5. Гордон Л.А. Психология і педагогіка інтересу. – К., 1940. – 134 с.
6. Давидов В.В. Вікова психологія і теорія сучасного дитинства // Рад. школа. – 1980. – № 10. – С. 48–52.
7. Коменский Я.А. Вибрані пед. твори. Т. 1 : Велика дидактика. – К. : Рад. школа, 1940. – 248 с.
8. Костюк Г.С. Психологія. – К. : Рад. шк., 1958. – 671 с.
9. Рубинштейн С.Л. Основы общей психологии. – М. : Наука, 1946. – 438 с.
10. Сухомлинський В.О. Проблеми виховання всебічно розвиненої

особистості // Вибр. Твори : В 5 т. – К. : Рад. школа, 1976. – Т. 1. – С. 55–208.

11. Ушинський К.Д. Вибрані педагогічні твори у II томах. Праця в її психічному і виховному значенні. – К. : Рад. школа, 1985, т. 1. – 486 с.
12. Фіцула М.М. Педагогіка. Посібник. – К. : Видавничий центр «Академія», 2001. – С. 281.